

# BUITEN

25<sup>E</sup> JAARGANG N<sup>O</sup>. 34

ZATERDAG 22 AUGUSTUS 1931



*Foto C. J. Steenberg*

*KIJKJE OP HET DOOR 'S-GRAVENHAGE AANGEKOCHE LANDGOED OCKENBURGH*



Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD:

KIJKJE OP HET LANDGOED OCKENBURGH (ILL.) . . .	BLZ. 397
DE JONGE HORATIUS, DOOR RITA (22), (SLOT) . . .	BLZ. 398
UIT JAREN DIE VOORBIJGINGEN (DE ZWARTE NON), DOOR FR. DE WITT HUBERTS . . . . .	BLZ. 399—399
EEN VOLK, DAT NIET TOT DRIE KAN TELLEN, DOOR V.	BLZ. 399
DE TUIN VAN LINNAEUS TE UPPSALA (GEÏLL.), DOOR W. VAN HOOFF—GUALTHÉRIE VAN WEZEL	BLZ. 400—401
VOORSCHOTEN (SLOT) (GEÏLL.), DOOR A. W. FRANCKEN . . . . .	BLZ. 401—403
VINCENNES EN NOG WAT (GEÏLL.), DOOR A. THOMAS	BLZ. 403—404
GROTTEN IN HET ZUID-LIMBURGSCH HEUVELLAND (GEÏLL.), DOOR WILLY VERSTER . . . . .	BLZ. 404—407
EEN JOHANN STRAUSS-TENTOONSTELLING TE WEE- NEN (GEÏLL.), DOOR WILLEM M. BEKAAR	BLZ. 407—408
BOERDERIJ OP HET LANDGOED OCKENBURGH BIJ DEN HAAG (ILL.) . . . . .	BLZ. 408

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar **Rokin 74-76, Amsterdam**. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventuele terugzending.

## DE JONGE HORATIUS

22)

DOOR RITA

Ik kan het u niet verklaren. Het schijnt geleidelijk ge-groeid. Een onbedwingbaar verlangen, om ze allen weer te zien — om haar weer te zien. Lach niet, Mr. Lawrence. „Het moge belachelijk schijnen — U hebt Uw best gedaan het zoo te doen schijnen en ik heb gedaan, alsof ik U geloofde — maar het ging tegen mijn gemoed. En plotseling, toen ik daar boven stond en keek naar dat heerlijke schouwspel, kwam er een groot verlangen over mij en leek het mij toe alsof alle andere dingen onbetekenend waren, alsof niets eenig gewicht in de schaal legde behalve — de liefde. God bedoelde het zoo en de natuur leert het ons; zonder haar kan ons hart niet leven. Ik heb U allen gehoorzaamd; ik heb mijn best gedaan. Maar vandaag, vanavond, — ik weet niet hoe ik het zeggen moet — heeft zij aan de deur van mijn ziel geklopt. Ik voel, dat zij mij noodig heeft; zij is alleen en ongelukkig. Misschien denkt ze dat ik haar vergeten heb en ze had mij zoo innig lief! Lach niet, Mr. Lawrence — om 's hemels wil lach niet! Ik ben geen kind meer; ik meen ieder woord dat ik zeg. Ik heb mijn belofte gehouden. Ik heb haar geen woord, geen letter geschreven. Maar vanavond heb ik haar stem gehoord op die eenzame bergen en ik voelde dat zij mij noodig heeft zooals ik haar noodig heb”. Er klonk een snik in zijn stem en de tranen welden op in zijn oogen. Toen wuifde hij met zijn hand en drong dieper het bosch in.

David Lawrence bleef stilstaan; hij voelde wroeging in zich opkomen.

„Ik heb mijn best gedaan”, zei hij. „Wie zou gedacht hebben, dat de pijn zoo diep is doorgedrongen”.

Aan het hotel wachtte hun een pakketje brieven en couranten. Lawrence legde ze op zij om den professor, zijn vrouw en Mehatabel's vader te schrijven, dat hun plannen veranderd waren en dat zij spoedig zouden terugkomen. Dit werkje nam geruimen tijd in beslag. Hij behandelde de zaak lucht-hartig in zijn brief aan den professor, voorzichtig in dien aan zijn vrouw en ernstig in het schrijven aan den zeeman, waarbij hij tal van argumenten voegde om te wijzen op de wenschelijkheid van een niet al te streng optreden.

Met een zucht van verlichting keek hij daarna de aange-komen correspondentie door. Een brief voor Horace van zijn moeder, een voor hem zelf van den professor en een plaatselijk blad, waarbij een blauwaangestreept artikel het eerst opviel. Het bevatte een beschrijving van den storm, die bij Tor Point had gewoed en van zijn tragische gevolgen.

Juist op dat oogenblik kwam Horace binnen. Hij scheen weer zijn zelfbeheersching en ook zijn opgewektheid te hebben herkregen.

„Aha”, zei hij, „een brief van moeder; die vergeet nooit op tijd te schrijven. Maar waarom sturen ze die krant?”

Hij nam ze ter hand, las het artikel snel door en verbleekte, „Mijn hemel, Mr. Lawrence! Zou zij nog leven?”

Haastig sloeg hij het blad om en zocht naar de laatste berichten. Inderdaad stond daar nog een kleine mededeeling die als volgt luidde.

„Naar men ons meldt, heeft de ramp bij Tor Point niet, „zooals men aanvankelijk vreesde, twee slachtoffers geëischt, „doch slechts een, en wel dat van den visscher Jim Upcott, „die bezwiken is, tengevolge van de koude en het lijden, dat „hij heeft moeten doorstaan. Na eenige uren van hard werken „door den ijlings geroepen geneesheer, mocht het echter ge- „lukken de levensgeesten van het meisje weer op te wekken „en hoewel zeer verzwakt, meent de arts met zekerheid te „kunnen verklaren, dat zij in het leven zal kunnen worden „gehouden.

Als uitgeput viel Horace op een stoel neer. De heftige emotie die hij had ondergaan, had hem blijkbaar zeer geschokt. David Lawrence hield hem scherp in het oog, terwijl hij schijnbaar den aan hem gerichtten brief las.

Na korten tijd had Horace zijn zelfbeheersching herkregen en sprong levendig op.

„Mr. Lawrence”, riep hij uit, „wij moeten dadelijk terug-keeren. Laten wij onmiddellijk een telegram zenden. Ik moet bij haar zijn . . . bij haar en bij moeder”.

„Wil je niet eerst den brief van je moeder lezen?” zei Lawrence zacht.

Als beschaamd trad Horace op de tafel toe en opende den brief, dien Mrs. Wilberforce hem had gezonden. Wat daar in stond zei hij niet, maar blijkbaar ontroerde de inhoud hem diep. Tranen welden op in zijn oogen en hij kuste den brief alvorens hij de dunne velletjes papier voorzichtig in zijn portefeuille borg. Wel had de professor gelijk gehad toen hij zei: „Ik geloof in moeders”.

Nog even bleef Horace zwijgend staan, alsof al wat dezen dag was gebeurd en wat hij zooeven had vernomen nogmaals aan zijn geest voorbijtrok. Toen hief hij het hoofd op en riep met zijn oude opgewektheid: „En nu, Mr. Lawrence, terug naar huis — naar moeder — en naar haar!”

EINDE

## Uit jaren die voorbijgingen

DE ZWARTE NON

AAN deze bewoonster van een klein klooster in de nabijheid van Parijs is door talrijke schrijvers en auteurs van gedenkschriften melding gemaakt; wij noemen onder hen Anquetil, St. Simon, Bussy Rabutin, hertog de Luynes, kardinaal Dubois, Duclos, Montpensier, Voltaire, enz. Al deze schrijvers vertellen, met eenige afwijkingen, ongeveer het volgende. In de buurt van Fontainebleau stond een nonnenklooster, de z.g. *Prieurie des filles de Moret*, behoorende tot de orde der Benedictijnen, dat in 1638 gesticht was door den vader van markies de Vardes uit het graafschap Moret, en door pandbrieven overgegaan op zijn vrouw. Het klooster was arm, behoorde in 1700 aan mad. de Beuvron en werd onder Lodewijk XIV verenigd met de abdij van Villechasson. Onder de regeering van genoemden Koning toonden zoowel de Koningin, als mad. de Maintenon groote belangstelling in het lot van de nonnen en herhaaldelijk begaven zij zich daarheen. Zelfs vergunde laatstgenoemde, gouvernante van de vorstelijke kinderen, aan hare pupillen om bedoeld klooster te bezoeken, ofschoon deze niemand van de te Moret verblijvende geestelijke zusters kenden. Deze belangstelling gold vooral een jonge Moorsche, volgens enkele schrijvers een mulatin of negerin, die als non in de Prieurie verbleef, doch van wie niemand den naam kende. Al zagen de hooge bezoeksters haar niet telken male, toch werd er steeds nauwkeurig naar haar gezondheid en gedrag gevraagd en eveneens naar de wijze waarop de kloostervoogdes haar behandelde. Het spreekt vanzelf, dat deze bezoeken niet onopgemerkt bleven en er veel gemompeld werd over „de zwarte non”, in het bijzonder aan het Hof, vooral nadat het ruchtbaar geworden was, dat Bontemps, gouverneur van Fontainebleau en eerste kamerdienaar van den Koning, door wiens handen alle geheime uitgaven van Lodewijk XIV gingen, een groot jaargeld voor haar betaalde en aan hem was opgedragen te zorgen, dat zij niet alleen het noodige kreeg, maar zelfs datgene, wat voor

een gewone geestelijke zuster overdaad zou beteekenen. ☞ Toen ook de hertog van Orleans en andere prinsen de negerin een bezoek waardig keurden, kon het niet uitblijven of er werd ijverig gegist wie de onbekende kon zijn, zoodat allerlei verhalen de rondte deden. Bontemps zou het kind, dat een dochter heette van Koningin Marie-Thérèse, in 1664 of in 1667 te Moret hebben gebracht. ☞ Bussy Rabutin verhaalt, dat de Koning in 1667 zóó onverwachts bij zijne in gezegende omstandigheden verkeerende gemalin was binnengetreten, dat deze hevige schrok, een zware neusbloeding kreeg en drie dagen later beviel „d'une petite Moresque velue, qui pensa la faire mourir". Om zulk een kind niet aan den volke te vertoonen, werd het in stilte naar het klooster gebracht. ☞ Den 2en Januari van dat jaar werd der Koningin werkelijk een dochter, Marie-Thérèse, geboren, die echter reeds den 10en Maart 1672 overleed. ☞ Volgens anderen had de vorstin twee Spaansche kamermeisjes, Molina en Philippa en bovendien een dwergin, die bijna zwart van huid was. Het dagelijks aanschouwen van deze donker gekleurde vrouwen, zou de oorzaak zijn, dat ook haar kindje zeer donker getint ter wereld kwam. ☞ Voltaire vertelt in zijn „Siècle de Louis XIV" dat hij, bij Caumartin zijnde, de negerin ging zien, die men veronderstelde een dochter van den Koning te zijn, op wien zij ook geleet en dat de vorst een bruidschat van 20.000 kronen voor haar had vastgezet. ☞ Een ander verhaal luidde, dat het kind ontijdig geboren was, wegens het verdriet dat de Koningin gevoelde over de liefdesbetrekking tusschen Lodewijk en de la Valière. Aan het Hof, zoo dikwijls de kweekplaats van lasterpraatjes, ontzag men zich zelfs niet het volgende op te dissen. Admiraal Duquesne had, na het bombardement van Algiers, een Moor, Nabo, meégebracht, die hij aan de Koningin schonk. De jonge kroeskop was uiterst handig, o.a. een vaardig jongleur en vermaakte de vorstelijke vrouw, nadat hij Fransch geleerd had, door zijn snedige antwoorden zóózeer, dat hij hare bijzondere gunsteling werd. Plotseling was de jeugdige Afrikaan toen overleden en niet lang daarna schonk Marie-Thérèse het leven aan een kind met een donkere huid. Haar lijfarts Félix nam op zich te bevestigen, dat de jonggeborene gestorven was, doch in werkelijkheid werd het meisje in het klooster van Moret geplaatst, waar het opgevoed werd zonder haar afkomst te weten. Eerst op haar doodsbed zou de Koningin aan Lodewijk het bestaan van dit kind bekend hebben, waarvan de dokters verklaarden, dat zijn ongewone huidskleur veroorzaakt was, doordat de vorstin, tijdens haar zwangerschap, de zwarte Nabo steeds in hare onmiddellijke omgeving gezien had, terwijl een van 's-Konings dochters volhield, dat de Koningin te veel naar „une naine monstrueuse" en naar de negers gekeken had, die wegens den zeehandel dikwijls in Parijs kwamen! ☞ De Koning zou zich toen eens naar Moret begeven hebben, om zich van de waarheid dezer bekentenis te overtuigen, doch er werd in zijn tegenwoordigheid nimmer over het kind gesproken. ☞ Ook fluisterde men aan het Hof, dat de negerin een dochter was van een koetsier van Lodewijk, die een bijzonder mooie vrouw had; dit zou dan de verklaring zijn van de zorg, die men voor de kloosterlinge droeg, doch welke verminderde, dadelijk nadat de Koning in 1715 overleden was. ☞ De hertog de Luynes schrijft in zijn Mémoires, dat hij over het geheimzinnige geval gesproken had met de prinses de Conti, een van de gewettigde dochters van Lodewijk en dat deze hem indertijd verzekerde, dat de Koningin het leven had geschonken aan een meisje waarvan het gezicht violet, zelfs bijna zwart was, daar het tijdens de geboorte veel geleden had, doch dat het kort daarna was gestorven. Inderdaad beviel Marie-Thérèse den 16en November 1664 van een dochter, die denzelfden dag, in tegenwoordigheid van Henriëtte van Engeland en den prins van Condé, als Marie-Anne gedoopt werd. ☞ De Koningin verkeerde in zulk een gevaar, dat zij zelfs den 18en November bediend werd. ☞ Den 29en December stierf het kindje, terwijl het lijkje, nadat het op een praalbed was tentoongesteld, in St. Denis begraven werd. ☞ Ook mademoiselle de Montpensier had over de gevaarlijke ziekte van de Koningin, die zij uit den mond van den hertog van Orleans vernomen had, met de Luynes gesproken, evenals over de gelijkenis van het kind met een kleinen Moor, door de Beaufort aan het Hof gebracht. Hoewel men bevreesd was voor den invloed van dien zwarten knaap op de in blijde verwachting verkeerende vorstin, had men hem te laat uit haar tegenwoordigheid verwijderd, met het bekende noodlottige gevolg.

☞ Het spreekt vanzelf, dat het meisje naar wien al die belangstelling uitging, naarmate het opgroeide zich zelf als een belangrijke persoonlijkheid begon te beschouwen en zich inbeelde, wellicht hiertoe gebracht door een toevallig opgevangen onvoorzichtige uitlating, een dochter van de Koningin te zijn. ☞ Zoo beweerde men, dat zij eens gezegd zou hebben, toen zij de jachthoorns van den Dauphin in het bosch van Fontainebleau hoorde: „het is mijn broeder, die daar jaagt". ☞ Zij toonde zich hoovaardig en werd zóó onverdragelijk tegenover de superieure en de andere kloosterlingen, dat madame de Maintenon het noodig vond haar op te zoeken om haar meer bescheidenheid te leeren en het denkbeeld eener hooge geboorte uit het hoofd te praten; echter tevergeefs. De zwarte non hoorde haar eerst rustig aan en zeide toen: „als een dame van uwe positie de moeite neemt om opzettelijk hier te komen, teneinde mij te vertellen, dat ik geen dochter van den Koning ben, dan is het tegendeel zeker waar!" ☞ Vast staat, dat zij de in 1664 geboren prinses niet was. De nuchtere „Liselotte" van de Paltz, gehuwd met 's Konings broeder Philip van Orleans, schrijft in hare brieven, dat wijlen „Monsieur", haar echtgenoot, die bij de geboorte tegenwoordig was, haar gezegd had, dat de kleine prinses „était fort laide, mais pas noire du tout" en klaagt dat men „ne peut tirer de la tête du peuple que cette enfant vit encore et ne soit dans un couvent à Moret", ofschoon het kind dood was „et que toute la Cour l'a vu mourir", terwijl ook officieele stukken, o.a. berichten aan verschillende vorsten, als aan den Spaanschen Koning, omtrent den dood en de begrafenis geen twijfel overlaten. ☞ Doch wie was dan de onbekende, die in 1728 teekende als „Marie de Sainte Thérèse"? Volgens een brevet van 15 October 1695, bewaard in de „Archives nationales", geeft de Koning aan Louise-Marie-Thérèse, Moorsche, die het geestelijk leven omhelsd heeft in het Benediktijnen klooster van de stad Moret, een jaargeld van 300 livres, terwijl het klooster of een ander gesticht, waar zij verblijft zal houden, een zelfde toelage ontvangt. ☞ De gemalin van Lodewijk XV zou, op gezag van de prinses de Conti, aan de Luynes hebben medegedeeld, dat de non het kind was van een negerpaar, dat in de ménagerie van Versailles woonde. Uit medelijden met de onbemiddelde ouders zou madame de Maintenon de kleine toen, met een bijzondere aanbeveling, hebben doen opnemen in het klooster te Moret, terwijl het vernoemen van tot het Christendom bekeerde Mahomedanen naar een vorst of vorstin meer voorkwam; vandaar hare namen Louise-Marie-Thérèse. ☞ Dit zou de oorsprong van de fabel zijn. ☞ De zwarte non overleed in 1732 en liet een portret na, zonder kunstwaarde, waarop zij echter niet als een negerin, doch als een mulatin is afgebeeld. Het bleef in het kabinet van de abdis tot het klooster met de puerie Champ-Benoît de Provins vereenigd werd en ging toen over aan het museum van antiquiteiten der abdij St. Geneviève-du-Mont in Parijs. Het onderschrift luidt slechts „Religieuse de Moret." ☞ De kardinaal Dubois bleef echter tot zijn dood toe overtuigd, dat de onbekende een dochter was van de Koningin die, onder den naam van de Moorin, verborgen leefde en stierf in het klooster van Moret, terwijl een van de dochters van Lodewijk XIV volhield, dat „cette Moresse et l'homme au masque de fer sont les deux mystères du règne de Louis XIV". FR. DE WITT HUBERTS

### *Een volk, dat niet tot drie kan tellen*

**D**E buitengewoon gemakkelijke wijze, om met behulp van 10 cijfers alle getallen tot in het oneindige uit te kunnen drukken, is ons allen bekend. Er zijn echter menschen, die hun eischen niet zoo hoog stellen. Geheele volkeren leven nu nog in de binnenlanden van Australië en Zuid-Amerika, die grootere getallen dan 6 in hun taal niet kunnen uitdrukken. De behoefte ontbreekt klaarblijkelijk om bij grootere hoeveelheden nog onderscheid te maken. ☞ Zoo is er een volk in het stroomgebied der Amazone-rivier, dat zich bij de haren grijpt, indien het getallen moet uitdrukken, die boven de 6 uitgaan, om daarmee aan te duiden, dat dit voor hen iets ontelbaars is. ☞ Nog minder zijn de eischen, die de Botokuden in Zuid-Amerika stellen en in hun taal slechts onderscheid maken tusschen één en veel. ☞ Voor 2 en 3 hebben ze reeds hetzelfde woord, zoodat men letterlijk kan zeggen, dat ze niet in staat zijn tot 3 te tellen.



DE TUIN VAN LINNAEUS TE UPPSALA

## DE TUIN VAN LINNAEUS TE UPPSALA

**E**EN reis naar Zweden is een der aangenaamste uitstapjes, die men maken kan. Ge zult dan de mooie stad Stockholm natuurlijk zien, ook noordelijker allicht gaan naar Rättvik aan het Siljanmeer en daar enkele dagen blijven. Ge zult het schilderachtige meer bewonderen en de omgeving met de berken, die in Dalarna het wist zijn van geheel Zweden; ge zult de kleederdrachten bewonderen in Rättvik en de andere plaatsen, die telkens verschillen volgens de streek. Zijn die van Rättvik en Floda b.v. zeer kleurig, die van Leksand, waar de rok der vrouwen zwart is, geeft weer een ander aspect. Ook de tocht over het Göta-kanaal zal u boeien met zijn wisselend landschap en de 36 sluizen, die men doorgaat. Doch wanneer gij van Stockholm naar het noorden spoort in de zeer goede 3e klasse, die u een zeer gemakkelijken zetel biedt, is het toch wel de moeite waard eenige oogenblikken af te stappen in Uppsala. Wanneer gij dan geen tijd hebt om met de autobus naar het oude Uppsala en zijn historische grafheuvels te gaan kijken en naar Hammarby, het buitengoed, dat Linnaeus in 1758 aankocht en tot zijn dood bewoonde, dan hebt gij toch zeker den tijd om een der bekendste en beroemdste oude steden van Zweden te bezichtigen, om een blik te slaan in de Domkerk, om in de Universiteitsbibliotheek de „Codex argenteus” of „zilverbijbel” te gaan bezichtigen. Dit handschrift op perkament geschreven bevat in de Gothische taal de vier evangeliën en dateert waarschijnlijk omstreeks 500. Zeker rest u dan nog tijd om naar den tuin van Linnaeus te gaan in de Svartbäcksgatan. Zijn woonhuis is daar ook en wordt ingericht als museum. De groote botanicus, die in 1707 geboren werd, zoon van een predikant, zou eerst voor het ambt van zijn vader worden opgeleid, maar zijn liefde voor planten, die reeds als kleine jongen tot uiting kwam, deed hem, na veel financieele moeilijkheden en tegenwerking (hij kwam zelfs op zijn 18e jaar een poos bij een schoenmaker in de leer) toch tenslotte het doel bereiken door zijn groote geestkracht, moed en vertrouwen. Niettegenstaande hij als

student zelfs soms moest vragen om de afgedragen kleeren zijner medestudenten en zelf zijn schoeisel herstelde, kwam deze man toch tenslotte ook met beroemde menschen in aanraking, die hem steunden en waardoor hij zijn studie voltooien kon; hij promoveerde in Harderwijk in 1735 als doctor in de geneeskunde. In 1736 kwam hij èn als medicus èn als plantkundige op de „Hartecamp” bij Haarlem bij den heer Clifford, die een rijken schat van planten en bloemen bezat. Hier bleef Linnaeus twee jaar. „In uw paradijs heb ik twee der onschuldigste jaren doorgebracht, mijn vaderland, mijn vrienden, mijn verwanten aan de vergetelheid prijsgevend; niet denkend aan toekomstigen tegenspoed of aan vroeger doorgestaan leed”. Wel een bewijs, dat hij er zich gelukkig voelde; ook kon hij hier verscheiden werken voor de pers gereed maken, o.a. een beredeneerden catalogus van alle plantenschatten in de Hartecamp. ☼ In Zweden teruggekeerd, had hij tegen wangunst en ijverzucht te kampen, maar toch werd hij in 1741 tot hoogleeraar in de genees- en ontleedkunde aan de hoogeschool te Uppsala benoemd en in 1742 bereikte Linnaeus het eigenlijke einddoel van zijn streven en werd professor in de botanie aan dezelfde universiteit. Van 1741—1778 was hij nu de beheerder van den plantentuin te Uppsala. De tuin bestond reeds in 1655, maar beleefde zijn glansperiode onder Linnaeus; toen werd hij veranderd en in Franschen stijl aangelegd en nog is hij in denzelfden toestand bewaard. Door een breede middengang, die naar drie vijvertjes met waterplanten leidt, wordt de tuin in twee hoofdafdeelingen gescheiden, beide afgezet door een geschorren denneheg. De linkerhelft bevat meerjarige planten en de rechterhelft één of tweejarige planten, die alle naar de 24 klassen volgens het stelsel van Linnaeus gerangschikt zijn. Aan den buitenkant van den tuin zijn boomen en struiken geplant. De tuin bevat geen andere planten, dan die welke Linnaeus zelf kende. Achter den vijver ziet men de Oranjerie, die het Linnaeus-museum bevat, dat in zijn nabijgelegen vroegere woonhuis zal worden ondergebracht. Hier heeft

Linnaeus vele zijner beroemde onderzoeken gedaan, die zijn naam over de geheele wereld bekend maakte. Het gelukte hem een classificatie te ontwerpen van de plantenwereld, die uitmuntte boven alles wat tot dusver in die richting beproefd werd, en zijn rangschikking van de in 1753 bekende 7300 soorten, zijn stelsel, hoezeer ook aanvankelijk aangevallen, heeft den kruidkundigen onschatbare diensten bewezen. Hier construeerde hij ook met Celsius den thermometer met de 100 graden-schaal; hier kwamen geleerden van alle landen tot hem. Met grooten eerbied bekijkt men nu dezen tuin, waar witschilderde banken uitnodigen tot rusten, en waar iedereen tot zonsondergang kan wandelen. Door het museum leidt een enthousiaste tuinman u rond. Het leek wel, of deze man zelf bij den grooten botanicus nog in betrekking was geweest, zóó vol vuur liet hij alles zien en vertelde steeds door over den grooten geleerde! Hij wees de portretten: dat van Linnaeus in Laplandsch costuum, zooals hij er uitzag op zijn wetenschappelijke reis daarheen, dat uit zijn Harderwijkschen tijd; zijn geschriften, de meeste in het Latijn geschreven; zijn insectenkastje, kussen, waarop hij zijn kapellen prikte en zooveel meer herinneringen. Met waardeering denkt men terug aan den grooten geleerde, die den weg aanwees, langs welken men tot nieuwe inzichten en zuiverder waardeering der natuur zou komen.

W. VAN HOOFF—GUALTHÉRIE VAN WEEZEL

## VOORSCHOTEN

(Slot)

**V**ERMOEDELIIK als belooning voor bewezen diensten tijdens dezen oorlog, werd Philips van Wassenaer door diens ouden broeder Dirk beleend met de heerlijkheid Voorschoten, waartoe destijds ook Veur behoorde, en in 't bezit gesteld (1226) van het Kasteel „Duivenvoorde”, 't welk thans nog bestaat. Het ligt, omringd door prachtig, hoog-oprijzend hout, in het Zuiden der gemeente, in de nabijheid van den spoorweg tusschen den Haag en Leiden. Volgens de meening van deskundigen vormt het middenpand van het groote gebouw waarschijnlijk een overblijfsel van het oorspronkelijke kasteel, doch verscheidene verbouwingen en herstellingen hebben het overigens veel van zijn middeleeuwsch karakter doen inboeten. Ingrijpende veranderingen vonden plaats in den aanvang der 17de eeuw, na den hevigen brand van 1670, en vooral, gelijk op een gedenkplaat boven den ingang te lezen staat, in het jaar 1717 onder Arent van Wassenaer-Duivenvoorde. Deze laatste droeg den kunstzinnigen architect Daniël Marot o.a. een algeheele restau-



Foto C. J. Steenberg

VOORSCHOTEN. DE OUDE RIJN BIJ DE HAAGSCHE SCHOUW

ratie van de groote zaal in den rechtervleugel op; niet alleen is het prachtige plafond diens werk, doch tevens verdeelde hij de wanden in met stucwerk versierde vakken, in welke nog heden de portretten van de Heeren en Vrouwen van Duivenvoorde (sedert 1640) prijken. — In het begin der 19de eeuw onderging het terrein rondom het kasteel een metamorfose: onder meer werd veel nieuw bosch aangelegd en het plan van de vijvers en de oprijlaan aanmerkelijk gewijzigd. Het mag inderdaad als een zeldzaam voorkomend feit aangemerkt worden, dat er van het Kasteel Duivenvoorde nooit ofte nimmer eenige akte van koop of verkoop gepasseerd is, sinds den eersten Heer van Voorschoten is het onveranderlijk door afstamming of aanhuwelijking „in de familie gebleven”! Natuurlijkerwijze wisselde in den loop der jaren somtijds de geslachtsnaam der achtereenvolgende bewoners en bewoonsters, de laatste maal in 1912, toen de



Foto C. J. Steenberg

VOORSCHOTEN. HUIZE TER WADDING

bezitting bij ontstentenis van erfgenamen in de familie Steen-gracht, in handen kwam van het verwante geslacht Schim-melpenninck van der Oije. Sommige bezitters uit vroeger dagen gaven er de voorkeur aan, niet het kasteel te bewonen, doch het in den aanvang der 18de eeuw door Arent van Wassenaer-Duivenvoorde gebouwde huis op den hoek van het Lange Voorhout en den Kneuterdijk te 's-Gravenhage, waarin thans de kantoren der bankiers R. Mees & Zonen gevestigd zijn. ☒ In de dorpsgeschiedenis worden naast Duivenvoorde nog verscheidene, meerendeels verdwenen, goederen genoemd, zoo hier en daar treft men, als eenig overblijfsel, nog wel eens een naam op een hek of een paal aan. Zoo bijvoorbeeld het in 1574 verwoeste Bouwcoop en het verbazend hechte kasteel Roosenburch, dat tijdens de Hoeksche en Kabeljauwsche Twisten een belegering van 8 à 10 weken, zonder eenig succes voor den vijand doorstaan heeft en bij welke gelegenheid, naar verluidt, voor de eerste maal in ons land gebruik moet zijn gemaakt van buskruit. In 1616 was er van dit gebouw, met zijn grondvesten van ruim 1½ Meter dikte, nog slechts een ruïne over en een bouwvallige toren, die naderhand eveneens geamoveerd is. — Voorts het Huis Ter Horst, reeds genoemd in stukken van 1198 en 1209; dit brandde in 1339 af, doch werd herbouwd. Prins Frederik, die het landgoed in 1837 kocht, herschiep het tot een eenvoudig jacht-slot, dat thans eigendom is van Koningin Wilhelmina. Nog wordt melding gemaakt van het Kasteel Adegeest, dat reeds vóór 1100 bestond en aanvankelijk een bezitting der Wassenaer's geweest schijnt te zijn, doch later werd verwoest. Na het beleg van Leiden weer opgebouwd, viel het in 1864



Foto R. H. Herwig

## VOORSCHOTEN. ALLEMANSGEEST AAN DEN VLIET

voorgoed onder den moker, slechts het sierlijke klokketorentje bleef behouden en prijkt thans op het dak van Huize „Ter Wadding.” Wie ooit de uitspanning „De Vink” aan den ouden Rijn bezocht, kent gewis dit vlak er tegenover gelegen, deftige buiten, bewoond door Dr. J. Moll van Charante. Van het voormalige Ter Wadding, naar men vermoedt, oorspronkelijk een min of meer versterkte ridderhofstede, zoomede van een veer over den Rijn: „ter Waddinke”, wordt reeds in zeer oude tijden gesproken. Gedurende het onrustige tijdperk der Hoekschen en Kabeljauwschen had het huis 't meer dan eens zwaar te verantwoorden en liet men er als waardig slot den 13den Juni 1489 den rooden haan kraaien! Tijdens het beleg van Leiden en zelfs nog tot den laatsten November ná het ontzet, hielden de Spanjaarden het terrein bezet; het is, naast zooveel andere droevigs uit deze periode, bepaald aandoenlijk te lezen, hoe het dappere Leeuwken — een 16-jarige, tot het vendel van van der Does behoorende knaap — bij een uitval door den vijand gevangen genomen en op Ter Wadding doodgemarteld werd! Bij beschouwing van het tegenwoordige huis herinneren behalve het klokketorentje van Adegeest slechts het jaartal MDCCLXX op de daklijst, de sierlijke bekroning met den naam „Ter Wadding” daarboven, en het fronton boven de voordeur, aan dagen van weleer . . . ☒ Door de Schoolstraat — den drukken verkeersweg dwars door het dorp, vroeger Achterweg(!) geheeten — gaande,

werd, naast een tweetal moderne gebouwen: het in zeer strakke lijnen ontworpen Raadhuis met zijn eenvoudig, doch hoogst smaakvol interieur en de Gereformeerde Kerk met haar eigenaardigen, klokvormigen toren, mijn aandacht in hoofdzaak getrokken door Voorschoten's oudste bedehuis. Op deze zelfde plaats stond volgens den bovenvermelden „blaffer” reeds in het jaar 866 een Parochiekerk, gewijd aan den H. Laurentius. Door de Beeldenstormers geplunderd en zelfs voor een deel verbrand, werd dit — of wellicht een ander, in den loop der tijden er voor in de plaats gekomen? — godshuis onvolledig hersteld: gelijk men uit een, tijdens de laatste restauratie gevonden jaartal meent te mogen opmaken, in 1583. In ieder geval slechts gedeeltelijk vernieuwd, want in „Nederlandsche en Kleefsche Oudheden” staat geschreven, dat „de Kerk te Voorschoten niet weer tot haar eerste grootte is opgebouwd, maar haar vervallen muren zijn in 1742 eenigszins geregeld opgehaald en de ledige ruimte tusschen dezelve tot een kerkhof bekwaam gemaakt”. In 1702 was de toren door het hemelvuur getroffen, doch door middel van een, door de Staten van Holland veroorloofde loterij, weer hersteld; de inscriptie van de groote klok vertelt over deze gebeurtenis: „Soli Deo Gloria.” „Nadat deze toorn door onweer op den 11den Maart 1702 was verbrant, ben ik ook vernieuwd by Heer Jacob, baron van Wassenaer van Duyvenvoorde, Veur, etc”. — Dit kerkgebouw is zoowel in- als uitwendig eenvoudig en stemmig, aardig doen de pinakeltjes op de vier hoeken van het schip en op die van het door een ijzeren hekwerk omgeven platform van den, met een ranke spits bekroonden, massieven toren! ☒ Het ware tegenover de ingezetenen van

Voorschoten, wien dit artikel onder de oogen zal komen, onmogelijk te verantwoorden geweest, indien ik niet een bezoek had gebracht aan hun trots: de misschien nog geen kilometer noordelijk van de kom van het dorp gelegen, in het jaar 1835 door J. M. van Kempen gestichte „Zilverfabriek”. Daar evenwel een beschrijving van het interessante, hier uitgeoefende bedrijf — de vervaardiging van zilveren voorwerpen volgens alle bestaande methoden — ten eenenmale niet in het kader van „Buiten” past, was ik er des te meer mee ingenomen, toen de Directeur — Dr. M. R. J. Brinkgreve — mij op iets wees, zeer zeker geschikt om onder de aandacht der lezers te brengen! Dat „iets” was een verrukkelijk brok natuurschoon: het heerlijke, ongerepte bosch, dat zich uitstrekt achter het landhuis „Berbice”, voorheen de woning der van Kempen's en thans ingericht voor toonkamers der fabriek. Het vriendelijk aanbod van Dr. Brinkgreve, mij persoonlijk op een wandeling door dit, niet voor het publiek toegankelijk lustoord te vergezellen, greep ik natuurlijk met beide handen aan! Het was er één en al vreugde en blijheid, één uitgelaten en luisterrijk lentefeest van de schitterendste voorjaarsbloemen, van rijk-bloeiende heesters, weelderig bekaarste kastanjes, machtige eiken en beuken — van de bruine soort zag ik een paar buitengewone prachtexemplaren! — en van nog veel ander, majestueus oprijzend geboomte. Alom bruiste jong leven en hernieuwde

energie: in het groen kwinkleerden tallooze vogels, al naar hun aard in heftige, expressieve of zoet-melodieuze cadans; een trotsche moedereend zwom, in haar geringste bewegingen getrouw nagevolgd door een talrijk, donzig kroost, in wijden boog om het dicht begroeide eilandje in den bevroosden vijver heen . . . Van achter het huis, waar ik reeds genoot van een werkelijk schitterend doorkijkje op een molen, héél in de verte, ging het langs slingerende, dik-bemoste paden naar een oud, brokkelig muurtje, half bedolven onder een vrucht van bloeiende morellen: een plekje, het penseel van een kunstenaar waardig! . . . Daar achter ligt de moestuin, waar verscheidene werklieden der fabriek hun eigen lapje grond bezitten en bewerken, en waar zij in vrijen tijd naar hartelust kunnen genieten „van den buiten” . . .

☒ En thans restte mij nog slechts een bezoek — tevens met het doel, den inwendigen mensch een weinig te versterken! — aan het mij nog onbekende, doch alom enthousiast aanbevolen restaurant „Allemansgeest”. Even voorbij de tramhalte „Zilverfabriek” sloeg ik naar rechts een aardig, door slootjes begrensde landweggetje in en weldra opende zich aan mijn linkerhand een onvergelijkelijk vergezicht op de grijze Sleutelstad. Ach! — hoe miste ik in dit schoone silhouet, beheerscht door de beide machtige kathedraalen: de Sint Pieter en de Hooglandsche- of Sint Pancras-kerk, den ranken omtrek van het oude, welbekende Stadhuisoren-tje! . . .

☒ Allemansgeest, dat ik na vijf-minuten gaans bereikte, werd een nieuwe verrassing! Het witgepleisterde huis ligt er verrukkelijk! — juist daar, waar de Korte of Oude Vliet in den eigenlijken Vliet uitloopt. Deze gelegenheid wordt dan ook druk bezocht door beoefenaars van de watersport en . . . door de Leidsche studenten; er zal, dunkt mij, in den loop der jaren „menige boom over zwaarwichtige, wetenschappelijke kwesties opgezet zijn!” — ☒ Het is er inderdaad heerlijk zitten onder het groen en vlak aan den oever van het kabbelende water, waarop de zon duizenden, onophoudelijk aan- en uitgaande lichtjes tovert; aan den overkant strekken zich — met een pontje kan men overvaren — de grazige weiden en de welvarende boeren-

hoeven van de gemeente Zoeterwoude uit. Volgens een oude kaart lag hier vroeger jaren de sterkte „Jaep Claes” — in strategisch opzicht wél een uitnemend punt! De eigenaar van Allemansgeest vertelde mij, dat hij bij graafwerk werkelijk wel eens op zware fundeeringen is gestuit. Tevens toonde hij mij een diepen, met drabbig water gevulden put, midden op het erf, volgens zijn zeggen tijdens het beleg van Leiden door de Spanjaarden gegraven. ☒ Voorwaar! — Allemansgeest bleek niet een van de geringste zaken,

welke ik op mijn Voor- schotensche expedities leerde kennen!

A.W.FRANCKEN

## Vincennes en nog wat

HET schitterende, hoewel slechts uit hout en jute opgetrokken gebouw, waarin op de Koloniale Tentoonstelling te Parijs de schatten uit Nederlandsch-Indië waren geborgen, is

niet meer. Het is ter ziele, na een kortstondig bestaan van zes weken. Een grootsch monument van wat wij, Hollanders, in Indië hebben tot stand gebracht, werd vernield, tot grooten schrik en ontsteltenis van landgenoot en vreemdeling.

☒ De teleurstelling deed velen, die het plan hadden in hun vacantie de schepping van de heeren Zweedijk en Moojen te komen bewonderen, besluiten elders heen te gaan en Vincennes Vincennes te laten. ☒ Zij hebben ongelijk. De koloniale tentoonstelling is ook thans nog een bezoek overwaard met haar bonte veelvuldigheid overdag

en haar schitterende illuminatie 's avonds. Bovendien is er de sterkende idee, dat direct weer de hand aan den ploeg werd geslagen om onzen naam hoog te houden. Een daad, die misschien meer nog dan tevoren het vernielde bouwwerk zulks deed, getuigenis aflegt van de doortastendheid en onverzettelikheden van wil van de vertegenwoordigers van ons kleine landje. ☒ En werkelijk, de rest van de tentoonstelling is zeker nog de moeite waard. Al was het alleen om de reeds genoemde bonte mengeling van Oostersche en Westersche beschaving. Wie op het terrein is geweest en zijn oogen en ooren, intuïtie en andere zintuigen goed den kost heeft gegeven, is méér gewaar geworden dan allerlei

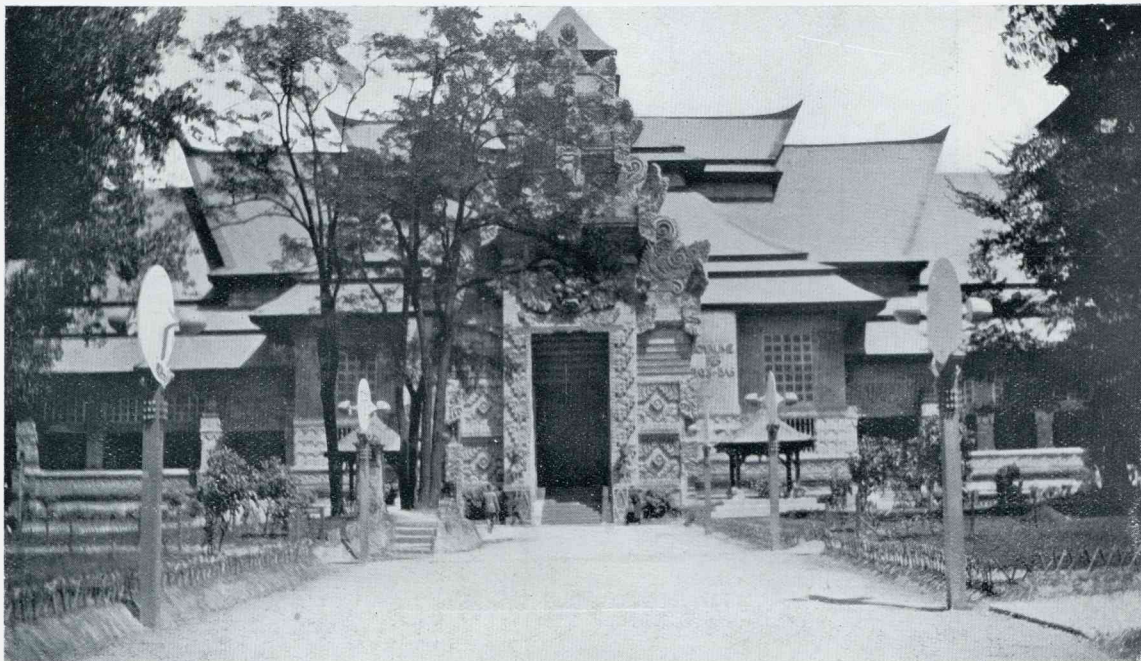


Foto A. Thomas

GEDEELTE VAN DEN VOORGEVEL VAN HET VERBRANDE NEDERLANDSCHE PAVILJOEN TE VINCENNES

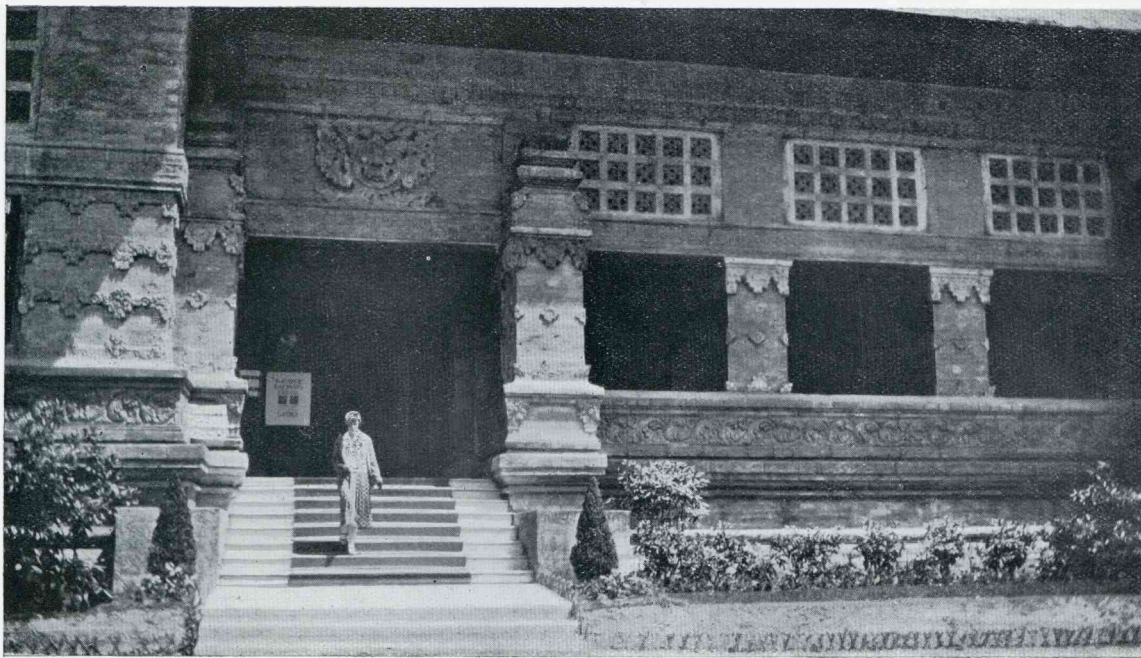


Foto A. Thomas

DETAIL VAN DEN VOORGEVEL VAN HET VERWOESTE PAVILJOEN

voortbrengselen en allerlei menschen uit het „Oosten”. Hij heeft kennis gemaakt met de Oostersche mentaliteit, met de Oostersche levenswijze, en eenig begrip ervan gekregen hoe het in het Oosten toegaat. Hij heeft Balineezers, Negers, Marokkanen, Egyptenaren, Arabieren, Klingaleezen en vele andere vertegenwoordigers van het „Oosten” gezien, en misschien leeren begrijpen, dat de verantwoordelijkheid van het handjevol Westelingen, dat staat tegenover hun millioenen, niet gering is. En hij heeft misschien ook een gedachte van waardeering gevoelen opkomen jegens hen, pioniers en hun opvolgers, die betere hygiëne, betere woningtoestanden, beter onderwijs en vele andere nuttige zaken onzen bruinen broeders hebben gebracht en nog brengen. Hij beleeft de grootste rassenverbroedering, die momenteel op onze aarde mogelijk is. Voor den vacantiëganger is wel het voornaamste, dat hij komt in een geheel andere wereld dan de zijne. Waardoor er van zijn bezoek aan Vincennes een vernieuwende en verjongende, den blik verruimende invloed uit kan gaan. Tenslotte valt er nog iets te beleven van de sfeer in onze eigen Oost; men zou een uitvoering kunnen gaan bijwonen van de Balineesche dansers; of men zou in het

Indische restaurant, dat gespaard bleef, een echte Indische rijsttafel, opgediend door heusche Inlanders, kunnen gaan eten. Maar natuurlijk zal dat thans niet het eenige motief kunnen zijn voor een bezoek. Er is nog zooveel meer. De illuminatie's avonds alleen is al een gang naar Vincennes waard. Overweldigend is de indruk, dien de bekende tempel van Angkor-Vath maakt met zijn vier ten hemel schietende lichtbundels, gezien van de breede erheen leide boulevard. Imponeerend is ook de aanblik van andere verlichte tempels, torens en gebouwen. Maar het schoonste is in haar lichtende pracht de kleurenwisseling in de fonteinen, die het heele meer Daumesnil bij avond omtoveren in een water-

paleis, en waarvan de weerschijn het tentoonstellingsterrein een feëriek en sprookjesachtig aanzien geeft. Wanneer gij meent, waarde lezer(es), minder tijd noodig te hebben voor „l'Exposition” dan oorspronkelijk was uitgetrokken, welnu, besteed dien tijd dan aan Parijs zelf. En verzuim daarbij niet U op een mooien avond na donker te laten brengen boven op den heuvel bij de Sacré Coeur. Daar ziet ge de lichtstad aan Uw voeten, met heel in de verte de rosse gloed van het tentoonstellingsterrein. Een intiem souperje in de open lucht, vlak om den hoek op de „Place du Tertre”, zou eventueel een door de emotie geschokt evenwicht kunnen herstellen. A. THOMAS

### Grotten in het Zuid-Limburgsche heuvelland

ZUID-LIMBURG is het grottenland bij uitnemendheid. De donkere openingen tusschen het weelderige groen der schilderachtige heuvels geven aan het fraaie landschap een uitheemsche bekoering. Wie thans de lachende heuvels aanschouwt, gesierd met kleurige bloemen, kan zich bijna niet voorstellen, dat op deze plaats eenmaal de zee met haar schuimende golven spelde. In het secundaire tijdperk

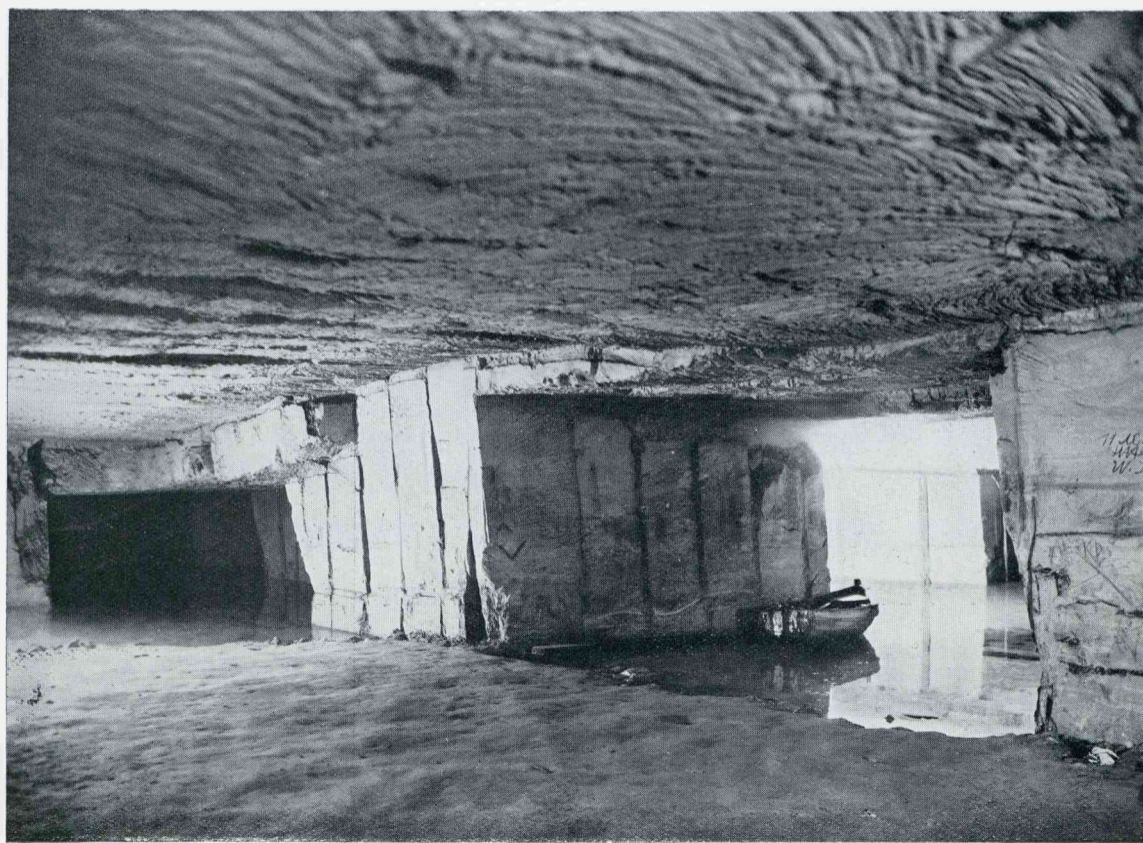
overdekte een uitgestrekte zee het grootste gedeelte van Noord-Duitschland, Denemarken, Nederland, België en Noord-

Frankrijk.

Op sommige plaatsen werden in die zee krijtlagen gevormd. Deze vorming van krijt is het werk van zeediertjes, die dubbelkoolzure kalk uit het water opnemen. De kalk werd in het lichaam dezer diertjes verwerkt, en na hun afsterven vormden vele millioenen en billioenen van hun schalen de bovengenoemde lagen. De hoofdmassa van de Zuid-Limburgsche mergel, of het tufkrijt, bestaat uit grof-korrelig gruis, dat in de verschillende lagen, waaruit het is samengesteld, nog aanmerkelijke verschillen aanwijst, maar haar bestanddeelen worden grootendeels gevormd door de boven-



GEMEENTEGROT TE VALKENBURG. ROMEINSCH GEDEELTE

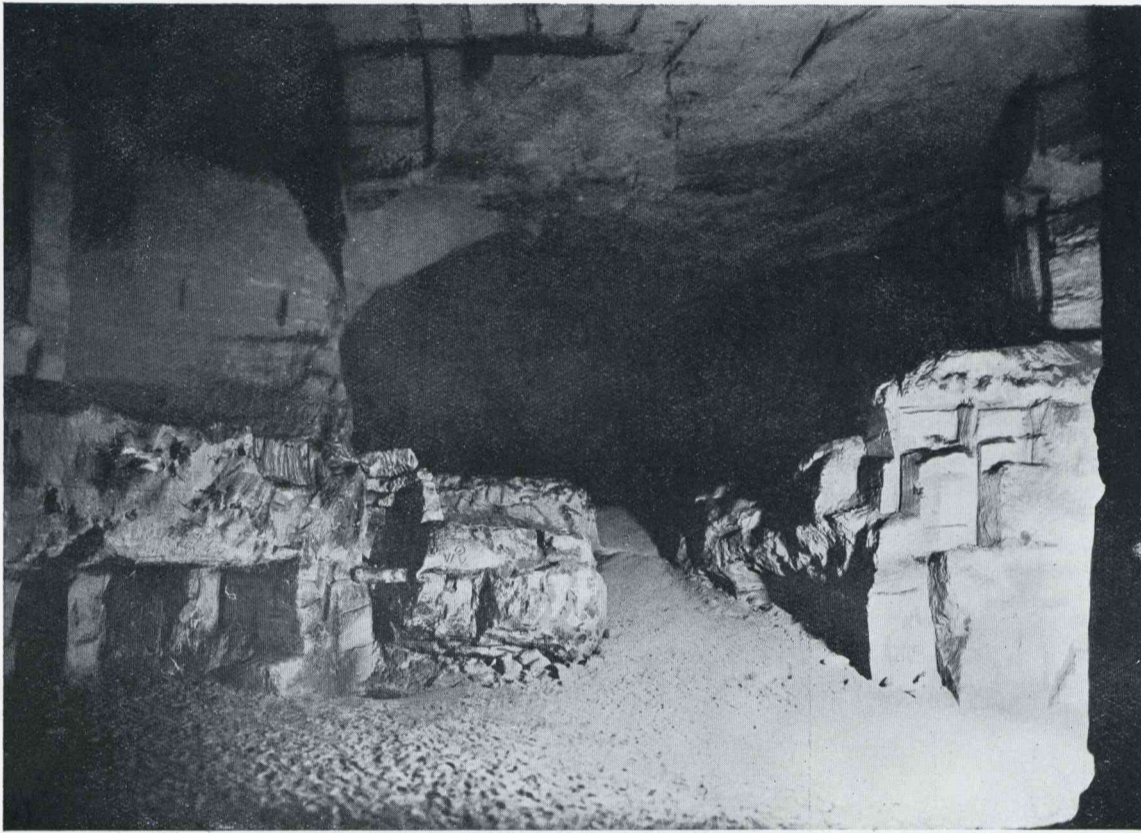


MEERTJE IN DE GEMEENTEGROT TE VALKENBURG



aangegeven verbrijzelde kalkhulsels van antediluviale dierlijke wezens<sup>1)</sup>. ☒ Neemt eens een stuk mergel in de hand en bekijkt het aandachtig onder het vergrootglas: het is een wereld op zich zelf. Hoe broos u ook het stukje toeschijnt, de mergel heeft als bouwstof haar noviciaat achter den rug en dit met glans doorstaan. Een groot gedeelte der mergelgroeven werd reeds door de Romeinen geëxploiteerd. Ook heden ten dage wordt de fraaie steen nog in de voornaamste groeven ontgonnen. ☒ Valkenburg is het land van de mergel. De Valkenburger wijst met trots op zijn kerkgebouw, ruïne, poorten en muren welke uit mergel opgetrokken werden. ☒ De Zuid-Limburger heeft zijn grotten lief, zij vormen een brok historie van zijn dierbaar land. Gedurende de Fransche overheersching vluchtte de bevolking in de onderaardsche mergelgroeven, waar zij een veilige schuilplaats vond tegen de overweldigers. ☒ Verscheidene jaren verbleven de ongelukkigen in de grotten, waar zij ook een kapel bouwden. In de Gemeentegrot van Valkenburg bevindt zich in den wand van de kapel een marmeren gedenksteen, waarop de namen der kinderen voorkomen, die in de grot werden geboren en gedoopt. ☒ De Geulhemergrot bezit

een prachtige onderaardsche kerk, welke nog in oorspronkelijken staat verkeert. Hier verbleef de ongelukkige bevolking van Berg-en-Terblijt van 1798—1801. Er zijn in 't jaar 1799 Zondagen geweest, waarop meer dan 6000 personen in deze kerk de H. Mis bijwoonden en ter processie trokken. ☒ Meermalen hebben de Franschen getracht de priesters die in de mergelgroeven verbleven, gevangen



DE „EENDRUP” IN DE GEMEENTEGROT TE VALKENBURG

te nemen, maar daar zij bang waren te verdwalen, moesten zij elke poging daartoe opgeven. ☒ Sommige grotten hebben meermalen tot schuilplaats gediend van „De Bokkenrijders”, de beruchte roovers, die bekend stonden om hun gruweldaden en langen tijd het land van Valkenburg terroriseerden. ☒ In de romantische „Historische Grot” te Valkenburg toont men u nog de onderaardsche vergaderzalen, waar de bandieten bijeen kwamen. In dezelfde grot bevinden zich eveneens ondergrondse geheime gangen, die met het vroegere Kasteel van Valkenburg in verbinding stonden. ☒ De onderaardsche of verdeckte steengroeven staan onder toezicht van het Mijnwezen. ☒ Volgens de laatste statistieken van het Mijnwezen telt men op het oogenblik in Zuid-Limburg 105 grotten, de grootere en kleinere hollen inbegrepen. ☒ De Gemeentegrot te Valkenburg met haar majestueus Romeinsch gedeelte van ontzagwekkende afmetingen, onderaardsche kapel en meertje, de Romeinsche katakomben, een meesterwerk van archeologische schoonheid, de Model Steenkolenmijn, schitterende imitatie van een echte mijn, de reeds genoemde Historische en Geulhemergrotten en de St. Pietersberg met zijn wonderlijke en grillige onderaardsche gangen, behooren tot de merkwaardigste der Zuid-Limburgsche grottenwereld en zijn alle een bezoek overwaard. ☒ Interessant zijn ook de oude opschriften, welke

ik in de Gemeentegrot te Valkenburg aantrof, zooals:  
Eine dame in ere  
du ich caresseren  
Amor sine fini.  
S. Stroeff. 1655.

Gertrude Paulina de Jager  
heeft aan deze plaetse  
schrijdende tranen vergoten<sup>1)</sup>  
1725.

François Baron de Waldhausen  
26-10-1782. (Heeft op 't kasteel  
Oost te Valkenburg gewoond).  
Steven Montero is een grijsen  
viesien compero  
La baronne de Hexelle 1683.  
Mes yeux à tous  
Mon coeur à vous  
le 8-ième d'hout  
Amor foco, amor foco!<sup>1)</sup>

De plaatsruimte laat mij niet toe om alle opschriften in extenso op te nemen: men zou er een aparte studie over kunnen schrijven. ☒ Ter aanvulling moet ik hier nog wijzen op verschillende namen welke in den St. Pietersberg voorkomen, zooals van onze Koninklijke familie en van een aantal beroemde mannen: Napoleon, Chateaubriand, Zola, Walter

Scott, Voltairre, Rossini, Boerhave, Erasmus en vele andere beroemdheden hebben op de mergelmuren hun namen vereeuwigd. ☒ Reeds jaren geleden heb ik eveneens in den St. Pietersberg Romeinsche inscripties ontdekt. Deze bevinden zich dicht bij de zoldering en zijn bijgevolg moeilijk te ontcijferen. ☒ Als „intermezzo” van dit artikel, dienen we nog te vermelden, dat men naast de versteende dierenwereld

ook een levende fauna in de Zuid-Limburgsche grotten vindt. ☒ Na een langdurig en grondig onderzoek, ontdekte ik er een vlermuizen- en insectenwereld. De vlermuizen die er ik aantrof behoorden tot de *Myotis mystacinus* — *Myotis nattereri* — *Myotis dasyeneme* — *Plecotus auristus* — *Rhinolophus ferrum* — *equinum* en verscheidene andere soorten. Deze vlermuizen houden in de grot hun winterslaap en hangen met hun pootjes aan den muur of de zoldering. ☒ Er bevinden zich eveneens vliegen in de grotten, welke eenigszins grooter zijn dan onze gewone huisvliegen en die somtijds bijna gevoelloos schijnen te zijn. Het is mij meermalen gebeurd, dat, als ik deze dieren aanraakte, ze op den grond vielen in plaats van weg te vliegen. ☒ Ten slotte vond ik er nog bijen, wespen, kevers, kokerjuffers, springstaarten, muggen, spinnen, enz. ☒ De meeste dezer dieren bevinden zich in de onmiddellijke nabijheid van grotingangen; de bezoekers hebben er hoegenaamd geen last van, dit ter geruststelling van toeristen. ☒ De aantrekkingskracht die er van de grotten uitgaat is voor sommige personen onweerstaanbaar. ☒ Evenals de echte bergbeklimmer den hoogsten top der Alpen wil bereiken, zoo wenscht de echte grotverkenners elk gedeelte, elke gang, elken uithoek der onderaardsche wereld te onderzoeken. ☒ Een grottenkenner moet een goed opmerker zijn. Hij dient bij een verkenning onmiddellijk te kunnen opmerken, of hij zich in een Romeinsch, in een Middeleeuwsch of hedendaagsch gedeelte der grot bevindt.

1) In de krijtzee leefden ook reusachtige voorwereldlijke dieren. Bekend is het vinden van den kop van de *Mosasaurus* of *Maashagedis* in 1770 in den St. Pietersberg.

1) De spelling werd door mij onveranderd gelaten.

Hij moet de verschillende mergellagen kunnen onderscheiden uit de sporen, welke de houweelen der werklieden aan de zoldering achterlieten, en aan de smalle gleuven, die men in de pilaren aantreft, kunnen afleiden naar welke richting zich de uitgang bevindt en hij moet zich onmiddellijk kunnen oriënteren. ☞ Bezit de verkenners deze eigenschappen, dan behoeft hij zelfs bij het onderzoeken van een tamelijk groote grot geen teekens te maken om den weg terug te vinden. ☞ Doch ik raad den vreemdeling ten sterkste af, om zich alleen, dus zonder geleide van een gids, in de grotten te begeven. Op mijn onderaardsche tochten heb ik reeds menigen verdwaalden vreemdeling en zelfs inboorling gevonden. Trouwens, de geëxploiteerde grotten en het merendeel der overige hollen en spelonken zijn voor onbevoegde personen verboden en mogen dus niet zonder geleide van een gids bezocht worden. ☞ Uren, dagen en weken kan men in de Zuid-Limburgsche grotten doorbrengen iedere grot heeft haar eigen cachet en haar charme. ☞ De St. Pietersberg bij Maastricht en de Gemeentegrot te Valkenburg zijn ongetwijfeld de grootste. Men schat het aantal gangen van eerstgenoemde op ongeveer 30.000, dat van laatstgenoemde op 14.000! ☞ De onderaardsche ruimten vormen een labyrinth van gangen, die zich ieder oogenblik vertakken en splitsen in een oneindige reeks van galerijen, hollen en spelonken, geheimzinnig verlicht door het flikkeren van flambouwen en lantaarnlicht, onderaardsch rijk waar eeuwige duisternis heerscht, ijzingwekkend in zijn doodsche stilte. ☞ De gangen van den Sint-Pietersberg zijn over het algemeen veel hooger dan die van de andere Zuid-Limburgsche grotten; op sommige plaatsen bereiken de gewelven een hoogte van 16 meter. Imposant en majestueus is de aanblik dezer gewelven en pilaren, die met zulk een buitengewone symmetrie zijn uitgehouwen, dat slechts bijzondere grottenkenners in dezen doolhof den weg weten. Iemand, die hierin niet volkomen bekend is en er gedurende eenige uren dwaalt, moet op den duur alle begrip van oriëntatie verliezen. ☞ Het is dan ook een bekend feit, dat verscheidene onvoorzichtigen in den St. Pietersberg zijn verdwaald en omgekomen. Uren en dagen heb ik doorgebracht in dit geheimzinnig onderaardsch oord, dat een waar eldorado voor den geoloog is. ☞ In de Gemeentegrot te Valkenburg bedraagt de hoogte der gangen in 't algemeen slechts 3 à 5 meter, uitgezonderd het prachtige Romeinsche gedeelte: een onvergetelijk beeld van den geweldigen en titanischen arbeid der Romeinen.



Foto Oesterr. Lichtbildstelle

## DE VIOLIN VAN JOHANN STRAUSS VATER EN SOHN

☞ Buiten de gewone en zeer interessante route die de vreemdeling in genoemde grot met den gids volgt (wij noemen dit in Valkenburg de z.g. „gidsenweg”), vindt men er eindelooze gangencomplexen, op sommige plaatsen bevinden zich twee verdiepingen boven elkander, op andere zijn het weer reeksen van bijzonder smalle gangetjes, waarvan een het „zwarte piepke” genaamd <sup>1)</sup>. ☞ Om dit te bereiken moet men zich door een nauwe opening wringen, waarna men in een gedeelte van eenige honderden gangen beland, waarin zich op 't eind het bovengenoemde typische pijpje bevindt, dat minutenlang stijgt en ten slotte doodloopt. Deze pijp ligt ongeveer 20 meter boven den beganen grond. ☞ De z.g. pijpen worden door de werklieden in de mergel uitgehouwen als zij bij het ontginnen op een laag vuursteen of slechte steen terecht komen. Indien men volgens de gewone breedte der gangen op deze plaatsen het gesteente ontgon, zou het werk te tijdroovend worden. Vinden de blokkenbrekers nu een goede laag, dan wordt de pijp natuurlijk verbreed tot een gewone gang. Dat sommige van deze



DE WALSKONING IN ZIJN JEUGD ALS DIRIGENT VAN EEN KAPELLETJE IN DEN WEENER „VOLKSGARTEN”

<sup>1)</sup> Piepen noemt de Zuid-Limburger de kleine smalle gangetjes in de grotten.

pijpen zoo steil zijn, vindt z'n oorzaak hierin, dat de werklieden gaarne naar omhoog werken, om meer kans te hebben, dat ze geen vuursteen aantreffen. Men vindt in dezelfde grot somtijds langs den onderaardschen weg kleine openingen, die nauwelijks opgemerkt worden, doch toegang verlenen tot een uitgestrekt gangennet. Een dezer openingen, in 't hart van de grot gelegen, op een gedeelte waar nimmer vreemdelingen komen, geeft toegang tot den bekenden „Doolhof”, aldus genaamd naar het ingewikkeld gangenlabrynth dat men hier aantreft. De galerij die naar den uitgang van „De Doolhof” leidt, is haast onzichtbaar, hetgeen ten gevolge had, dat reeds menige Valkenburgsche grottenliefhebber, die niet voldoende met de situatie der gangen bekend was, verdwaalde. In dit gedeelte en op verschillende andere plaatsen van de Gemeentegrot bevinden zich onderaardsche kamers, waar de Valkenburgers in clubjes bijeenkomen. Deze kamers zijn meestal vierkante vertrekjes, juist groot genoeg om het aantal leden der club te kunnen bevatten. In het midden staat een steenen tafel, omringd door eenige in de mergel uitgehouwen banken, terwijl de wanden versierd zijn met teeken- en beeldhouwwerk. Het traditionele vat bier prijkt verleidelijk in een aparte nis. De ingang dezer kamers is totaal gecamoufleerd; slechts leden en ingewijden kunnen zich toegang tot de onderaardsche vertrekken verschaffen. WILLY VERSTER

## Een Johann Strauss-tentoonstelling te Weenen

**W**EENEN is de stad der liederen en van de muziek bij uitnemendheid. Weenen is de bakermat geweest van de Weensche wals, die heel de wereld veroverd heeft, en is dit nog steeds van het Weensche lied en van de Weensche operette. De namen van Johann Strauss Vater en van diens drie beroemde zoons, den grooten Walskoning Johann Strauss Sohn, Eduard en Josef Strauss, zullen nooit ophouden paarden te zijn in de kroon van den roem der schoone Donaustad. Op het oogenblik wordt in het tentoonstellingsgebouw van den Hagenbund aan de Sedlitzgasse in de Weensche binnenstad een Johann Strauss-expositie gehouden, welke bijzonder interessant is. Geen vreemdeling, die Weenen bezoekt, verzuime deze tentoonstelling te bezichtigen. Zij blijft gedurende den geheelen zomer geopend en ik wilde de aandacht van onze landgenooten op deze expositie vestigen. Zij is, zooals de naam trouwens aangeeft hoofdzakelijk aan de nagedachtenis van den grooten Walskoning gewijd, wiens leven men hier als in een kaleidoscoop aan zijn geestesoog kan zien voorbijtrekken, maar ook herbergt zij tal van herinneringen aan de andere drie Straussen en verwanten en tijdgenooten, met wie de beroemde walsen-componist zeer intiem bevriend is geweest. In 1929 heeft men te Weenen groote Strauss-feesten gevierd, omdat men dat jaar twee zeer belangrijke gebeurtenissen in de geschiedenis van de Strauss-dynastie herdacht. In de eerste plaats was het honderd vijftiende jaar geleden, dat Johann Strauss Vater op den veertienden Maart 1804 te Weenen geboren werd en tevens herdacht men het feit, dat Johann Strauss Sohn dertig jaar geleden, op den derden Juni 1899,

in dezelfde stad den laatsten adem had uitgeblazen. Tijdens deze Strauss-feesten leefde des Walskonings weduwe, Frau Adele Strauss, nog. Ik heb haar toen persoonlijk in haar bijzonder smaakvol ingerichte flat in een groot en voornaam huis aan de Gusshausstrasse opgezocht. In het Weensche telefoonboek stond haar naam als „Frau Johann Strauss, Komponistens- und Musikdirigentenswitwe” vermeld en wanneer men opbelde, sprak haar oude dienstbode nooit over haar meesteres als „Frau Strauss” of „die gnädige Frau”, doch zeide zij steeds vol eerbied: „Hier bei Frau Johann Strauss”. Het was een titel, zooals deze een koningin-weduwe zou dragen! Ik zie Frau Johann Strauss nog voor mij. Zij was een buitengewoon gedistingeerde verschijning met sneeuwwit markiezinnehaar, haar fijn gesneden gezicht was blank als ivoor, haar neus was edel en gebogen en er

gloeide nog een jeugdig vuur in haar lieve, mooie, donkere oogen. Zij sprak kalm en bedaard en in al haar bewegingen lag iets voornaams en gedecideerd. Haar woning geleek wel een museum en was vol herinneringen aan haar man. Overal Strauss en nog eens Strauss. Groote en kleine schilderijen, ontelbare borstbeelden, statuen en statuetjes, oude portretten op glas en op papier, vergeelde programma's in lijstjes achter glas, verwelkte lauwerkransen en verbleekte linten ervan! Nu is Frau Adele reeds meer dan een jaar dood. Zij rust thans in hetzelfde graf als haar man, voor wien men op den uitgestrekten Weenschen „Zentralfriedhof”, den doodenakker, waarop meer dan een miljoen overledenen sluimeren, een eeregrafteeken heeft opgericht. Het was zoo vreemd voor mij, tal van kunstvoorwerpen en reliquieën, die ik in Frau Adele's woning gezien had, welke door deze vrouw elken dag met liefhebbende blikken gekoesterd werden, thans in nuchtere tentoonstellingszalen terug te vinden, waar zij door een ieder, die maar een entrébiljetje koopt, bezichtigd kunnen worden. Ja het deed zelfs eventjes pijn. In de groote middelzaal leeft Strauss nog het meest. Van alle kanten blikken groote olieverfschilderijen op den bezoeker neder. Zij stellen den



HET GRAFMONUMENT VAN DEN WALSKONING STRAUSS

beroemden walsencomponist op verschillende leeftijden voor. In het midden van een breeden wand hangt een reusachtige schilderij in een fraaie gouden lijst, welke een portret van den meester op vijfenzestigjarigen leeftijd is. Het stamt van de hand van den schilder C. Huber. Majestueus als een werkelijke koning zit Johann Strauss op een zetel, een bontmantel op een ietwat nonchalante en toch buitengewoon sierlijke en decoratieve wijze om zich heen gedrapeerd. Er ligt iets gigantisches in zijn gestalte en iets van den blik van een ongetemden leeuw in zijn groote klare oogen. Een koning, een beheerscher van het rijk van de muziek! Ook hangen er een schilderij van Eisenmenger, een kniestuk, dat deze schilder in 1888 in opdracht van de gemeente Weenen vervaardigd heeft, en een portret, dat Franz Lenbach in 1895 te Munchen geschilderd heeft. In een hoek ontwaart men het vermaarde portret door den schilder Horowitz, dat uit het jaar 1896 dateert. Van alle beeltenissen, die van den grooten toonkunstenaar vervaardigd werden, is dit portret het vaakst gereproduceerd. Het stelt den meester met een grooten flambarthoed voor. Twee andere schilderijen zijn van Mosé en

van Eduard von Grützner. Een intiemere blik op het leven en de werken van den componist geeft de schilderij van Zasche, welke den meester staande aan zijn lessenaar laat zien. Een paar manuscripten liggen op dit meubelstuk, naast hetwelk zich een hooge staande petroleumlamp bevindt. Strauss heeft een kamerjasje aan en houdt in een zijner handen een lange pijp vast, terwijl de andere het koordje van zijn naar beneden hangende lorgnet tusschen de vingers laat glijden. ¶ Niet minder belangrijk is een schilderij, welke een van Strauss' intieme vrienden, de beroemde markies Franz von Bayros, in olie- en vervaardigd heeft. Het stelt een muziekavond ten huize van den Walskoning voor, en wel in den fraaiën rococo-salon van zijn paleis aan de Igelgasse, welke later in Johann Straussgasse werd omgedoopt. Onwillekeurig denkt men bij het aanschouwen van dit doek aan dezelfde soort muziekgroepen, die van Mozart en van Schubert bestaan. Johann Strauss zelf zit aan het klavier en achter hem is de componist Goldmark gezeten. Naast den meester, meer op den voorgrond, staat zijn derde echtgenoot, Frau Adele Strauss, die een prachtig, wijd toilet van groene zijde draagt. De schilder Josef Fux, de componist Johannes Brahms, de Weensche pianovirtuoos Alfred Grünfeld, de beeldhouwer Viktor Tilgner, baron Doczi, Johann Strauss' broeder Eduard en nog enkele andere personen zitten en staan op ongedwongen wijze om den meester en zijn instrument heen ge-  
groepeerd. ¶ Een van de voornaamste kostbaarheden van de tentoonstelling vormen de twee violen van Johann Strauss Vater en Johann Strauss Sohn. Zij staan in een soort van reliquiekastje, een met sierlijk rococoverguldsel omlijste kleine glazen vitrine tegen elkaar aan geleund, met de strijkstokken erbij, met welke de twee Straussen hun kapellen dirigeerden. De viool van den ouden Strauss werd in 1750 door een Italiaan vervaardigd, die naar den naam



Foto C. J. Steenbergh

## BOERDERIJ OP HET LANDGOED OCKENBURGH BIJ DEN HAAG

van Nic. Galiano luisterde. Die van den zoon, den grooten Walskoning, werd in 1834 door Savitzky gebouwd. ¶ Niet ver van hier liggen in een andere vitrine bijna al de ridderordes en kruisen, welke eens des meesters borst tooiden, wanneer hij in groot gala was, en al de miniatuur-orde-tekens, welke aan een fraai bewerkt, breed gouden kettingje zijn bevestigd. Ook ligt hier een prachtige zilveren lauwerkrans met een gouden medaillon met de beeltenis van den meester, welk kostbaar stuk hij van een aantal bewonderaars uit Amerika heeft cadeau gekregen. ¶ Ook treft men op de tentoonstelling een uitgebreide collectie muziekinstrumenten aan, welke indertijd door het muziekcorps van het eerste Weensche burgerregiment gebruikt werden, dat onder leiding van papa Strauss heeft gestaan. Na den dood zijns vaders heeft de Walskoning deze instrumenten in zijn bezit gekregen, later werden zij eigendom van Johanns broeder Eduard, die de stukken na de ontbinding van zijn orkest in 1903 in het openbaar liet verkopen. Thans zijn de instrumenten, onder welke zich tal van trommels, pauken, trompetten en horens bevinden, eigendom van den gewezen kapelmeester en ijverigen verzamelaar Franz Taborsky, die een bekend vioolbouwer is. ¶ Van bijzondere historische waarde is ook de degen, die Johann Strauss in zijn hoedanigheid van Keizerlijk en Koninklijke „Hofballmusikdirektor” moest dragen, wanneer hij in uniform bij bals aan het hof van keizer Frans Jozef moest spelen. Deze dagen heeft tal van jaren na den dood van den Walskoning nog een heel merkwaardig avontuur meegemaakt en ziet er niet meer precies zoo uit als in den tijd, dat Strauss hem aan had. Professor Fritz Lange, een bekend

muziekgeleerde, had tegen de weduwe van den Walskoning gezegd, dat de degen er vrij gehavend uitzag en dat het wapen wel eens wat kon worden opgeknapt. Frau Adele was het daarmee eens en verzocht den professor den degen naar een wapensmid te brengen. Deze deed dit en toen hij na eenigen tijd den degen weer wilde afhaken, ontdekte hij tot zijn groote ontzetting, dat de wapensmid de vergulde metalen initialen „F.J.I.” (Frans Jozef I) door een letter „K.” had vervangen. Woedend vroeg hij den wapensmid, waarom hij dat gedaan had. Nu had de oude keizer Frans Jozef juist een paar weken vantevoren het tijdelijke met het eeuwige verwisseld en daarom had de brave wapensmid gedacht, dat het maar beter was diens initialen door den beginletter van keizer Karels naam te vervangen. Hij had niet geweten, dat hij den degen van den overleden Walskoning in den arbeid had, anders zou hij dat wel niet hebben gedaan. De metalen plaat met de oude initialen was niet meer terug te vinden en daarom heeft men de zaak maar zoo gelaten als zij was. Frau Adele moest ten slotte over het gebeurde lachen en zeide, dat zij er eigenlijk wel benieuwd naar was, wat het nageslacht later zou zeggen en hoe dit een verklaring voor de letter „K.” zou kunnen vinden! ¶ De expositie bergt een groot aantal portretten van de ouders, de drie echtgenooten en de twee broeders, van tal van andere verwanten en van verschillende

goede vrienden en kennissen van den Walskoning. Ook ontbreken natuurlijk afbeeldingen van de diverse geboortehuizen van vader en zoon, van gebouwen en zalen, waarin de beide componisten met hun kapellen gespeeld hebben, niet en ziet men tal van aquarellen, teekeningen en olieverschilderijen van bals, welke onder hun muzikale leiding stonden, alsmede balboekjes, programma's en tekstboekjes, entréekaarten e.d. ¶ Men treft een groot aantal eigenhandig geschreven partituren aan, o.a.

van de wereldberoemd geworden wals „An der schönen blauen Donau”, welke eigenlijk het officieele volkslied van den Weener had behooren te worden, van de „Frühlingsstimmen”-wals, van de operettes „Die Fledermaus”, „Eine Nacht in Venedig”, „Waldmeister” en „Der Zigeunerbaron”, van de „Seid umschlungen Millionen”-wals, den „Kaiserwalzer” enz. ¶ Ook kan men het eerste belastingbiljet zien, dat de latere Walskoning op den eersten Juli van het jaar 1844 a/s jong kapelmeester in zijn huis toegestuurd kreeg. Hierop staat vermeld, dat hij voorloopig twintig gulden per jaar aan belasting moet betalen, welk bedrag in twee termijnen gestort kan worden. Uit aantekeningen op dit papier blijkt, dat de jonge Strauss zijn belastingen prompt betaalde — iets, wat menige jonge en ook oudere kunstenaar niet doet! Uit een ander geschrift, een kasboek van den jongen kapelmeester, blijkt, dat hij gedurende geruimen tijd haast elken avond in een ander lokaal moest optreden. Alle inkomsten en uitgaven heeft hij nauwkeurig opgeschreven. ¶ De tentoonstelling bevat verder nog een groot aantal brieven van den meester. Een vitrine is geheel en al aan de lectuur gewijd, welke over Strauss' leven en werken verschenen is. Alle boeken, die hier liggen, zijn in het Duitsch verschenen, met uitzondering van één, dat in een vreemde taal gedrukt is, en deze taal is . . . Nederlandsch! Het is de vertaling door Ezerman van Fritz Langes werk „Johann Strauss, de Walskoning”, welk boek indertijd met een fraai geïllustreerd omslag in Den Haag is verschenen.

WILLEM M. BEKAAR